

DIAGNOSTIK METODLAR ORQALI BO‘LAJAK TARBIYACHLARNING MAVJUD KOMPETENSIYA DARAJASINI ANIQLASH

Shaxnoza Maxamadjanovna Matkarimova,

Koreya Xalqaro universiteti o‘qituvchisi

G-mail: matkarimovashaxnoza236@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasini diagnostik metodlar asosida aniqlash masalalari tahlil qilingan. Kompetensiyalarni baholashda test, so‘rovnoma, kuzatish va suhbat metodlarining ahamiyati yoritilgan. Diagnostik natijalarning kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishdagi o‘rni asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak tarbiyachi, kasbiy kompetensiya, diagnostik metodlar, pedagogik diagnostika, baholash, kasbiy tayyorgarlik.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы определения уровня сформированности компетенций будущих воспитателей на основе диагностических методов. Освещается значение тестирования, анкетирования, наблюдения и беседы в оценке компетенций. Обоснована роль диагностических результатов в повышении качества профессиональной подготовки.

Ключевые слова: будущий воспитатель, профессиональная компетентность, диагностические методы, педагогическая диагностика, оценивание, профессиональная подготовка.

Annotation. This article discusses the identification of future preschool educators' competency levels through diagnostic methods. The significance of testing, questionnaires, observation, and interviews in competency assessment is highlighted. The role of diagnostic results in improving the quality of professional training is substantiated.

Keywords: future preschool educator, professional competence, diagnostic methods, pedagogical diagnostics, assessment, professional training.

Kirish. Mamlakatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini oshirish hamda zamonaviy ta'lim talablariga mos mutaxassislarni tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yurituvchi bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarlik darajasini aniqlash va rivojlantirish masalasi bugungi kunda alohida ahamiyat kasb etmoqda. Chunki maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual, ma'naviy-axloqiy va estetik rivojlanishi ko‘p jihatdan tarbiyachining kasbiy mahorati hamda kompetensiyalariga bog‘liqdir.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida inson kapitalini rivojlantirish, sifatli ta'limni ta'minlash va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan, bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini diagnostika qilish, ularning mavjud bilim, ko‘nikma va malakalarini aniqlash hamda rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, “Ta'lim sifatini oshirish – Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining yakkayu yagona to‘g‘ri yo‘lidir”. [1] Ushbu fikr pedagog kadrlarni tayyorlash sifati va ularning kompetentligini muntazam baholab borish zarurligini ko‘rsatadi.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirishga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni bilan tasdiqlangan “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish, pedagoglarning kasbiy mahoratini rivojlantirish hamda ta’lim jarayoniga zamonaviy baholash mexanizmlarini joriy etish vazifalari belgilab berilgan.[2] Mazkur vazifalarni amalga oshirishda bo‘lajak tarbiyachilar kompetensiyalarini diagnostik metodlar asosida aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ–4312-son qarorida pedagogik ta’lim sohasini rivojlantirish, ta’lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda bo‘lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish masalalariga alohida e‘tibor qaratilgan.[3] Ushbu hujjatda pedagoglarni tayyorlash sifatini baholashning zamonaviy mexanizmlarini yaratish va kompetensiyaviy yondashuv asosida ta’limni tashkil etish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Bugungi kunda kompetensiyaviy yondashuv jahon ta’lim tizimida yetakchi metodologik tamoyillardan biri sifatida e‘tirof etilmoqda. Ushbu yondashuv nafaqat talabalarning nazariy bilimlarini, balki ularning amaliy faoliyatga tayyorligi, muammolarni hal etish qobiliyati, kommunikativ madaniyati va kasbiy refleksiyasini ham baholashni talab etadi. Shu sababli bo‘lajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasini aniqlashda test, so‘rovnoma, kuzatish, suhbat, ekspert baholash va reflektiv tahlil kabi diagnostik metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur ilmiy maqolaning maqsadi bo‘lajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasini diagnostik metodlar orqali aniqlashning nazariy va amaliy jihatlarini yoritish hamda diagnostik baholash natijalarining kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishdagi ahamiyatini asoslashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va ularning shakllanish darajasini diagnostik metodlar asosida aniqlash masalasi pedagogika fanining dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammo bo‘yicha xorijiy, MDH hamda o‘zbek olimlari tomonidan qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan bo‘lib, ularda kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari, pedagogik diagnostika vositalari va baholash mexanizmlari yoritilgan.

O‘zbekiston pedagogika fanida kompetensiyaviy yondashuv masalalari so‘nggi yillarda keng tadqiq etilmoqda. Xususan, N.A. Muslimov pedagog kasbiy kompetentligini mutaxassisning nazariy bilimlari, amaliy ko‘nikmalari va shaxsiy sifatlarining integratsiyasi sifatida talqin qiladi. Olimning ta’kidlashicha, pedagogning kasbiy muvaffaqiyati uning mavjud kompetensiyalarini muntazam ravishda diagnostika qilish va rivojlantirish bilan chambarchas bog‘liqdir.[4] Tadqiqotchining fikricha,

kompetensiyalarni aniqlashda diagnostik baholash vositalari pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

M.Q. Quronovning ilmiy ishlarida pedagog shaxsining kasbiy rivojlanishi hamda ma'naviy-axloqiy kompetensiyalarining shakllanish jarayoni tahlil qilingan. Olim bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda ularning kasbiy tayyorgarlik darajasini muntazam monitoring qilish zarurligini asoslaydi.[5] Uning fikricha, pedagogik diagnostika ta'lim sifatini boshqarishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi.

R.H. Jo'rayev tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ta'lim jarayonining sifat ko'rsatkichlarini baholash metodologiyasi ishlab chiqilgan bo'lib, unda pedagoglarning kasbiy kompetentligini aniqlash mezonlari va indikatorlari tavsiflangan.[6] Olim pedagogik diagnostikani ta'lim sifatini nazorat qilish va rivojlantirishning muhim mexanizmi sifatida e'tirof etadi.

MDH olimlari orasida kompetensiyaviy yondashuv nazariyasining shakllanishida A.V. Xutorskoyning ilmiy ishlari alohida o'rin tutadi. Tadqiqotchi kompetensiyani shaxsning muayyan faoliyatni samarali bajarishga tayyorligini ifodalovchi integrativ sifat sifatida tavsiflaydi.[7] U kompetensiyalarni baholashda diagnostik metodlarning muhimligini asoslab, kompetensiyaviy ta'lim modelini ishlab chiqqan.

I.A. Zimnyaya kompetentlik tushunchasini pedagogik faoliyatning asosiy natijasi sifatida talqin qiladi. Olimning ta'kidlashicha, kompetentlik faqat bilimlar yig'indisidan iborat bo'lmay, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyatini ham o'z ichiga oladi.[8] Shu sababli kompetensiyalarni aniqlashda kompleks diagnostik metodlardan foydalanish zarur hisoblanadi.

V.A. Slastenin pedagog kasbiy tayyorgarligining nazariy asoslarini ishlab chiqib, pedagogik mahorat va kompetentlikning shakllanishida reflektiv baholashning muhim o'rin tutishini ko'rsatadi.[9] Uning tadqiqotlarida pedagogik diagnostika pedagogning kasbiy o'sishini ta'minlovchi vosita sifatida tavsiflanadi.

Xorijiy olimlarning ilmiy tadqiqotlari ham kompetensiyalarni diagnostika qilish masalasiga katta e'tibor qaratgan. Amerikalik olim D. McClelland kompetensiyaviy yondashuv nazariyasining asoschilaridan biri sifatida kompetensiyalarni an'anaviy bilimlarni baholashdan ko'ra samaraliroq mezon deb hisoblaydi.[10] Olimning fikricha, kasbiy muvaffaqiyatni aniqlovchi asosiy omil shaxsning amaliy kompetensiyalaridir.

R. Boyatzis kompetensiyalarni kasbiy faoliyat samaradorligini ta'minlovchi xulq-atvor ko'rsatkichlari majmui sifatida izohlaydi.[11] U ishlab chiqqan kompetensiyalar modeli bugungi kunda pedagogik diagnostika tizimlarida keng qo'llanilmoqda.

Yevropa tadqiqotchilaridan P. Perrenoud kompetensiyaviy yondashuvni ta'lim natijalarini baholashning innovatsion modeli sifatida ko'rib chiqadi. Olimning ta'kidlashicha, zamonaviy pedagog murakkab kasbiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyasiga ega bo'lishi lozim.[12]

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, bo'lajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasini aniqlashda diagnostik metodlardan foydalanish ularning kasbiy tayyorgarligini baholashning ishonchli vositasi hisoblanadi. Biroq maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining kompetensiyalarini kompleks diagnostika qilish masalasi hali ham chuqur tadqiq etishni talab etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot kompetensiyaviy yondashuv, tizimli yondashuv hamda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari asosida amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasini aniqlash uchun nazariy va empirik metodlardan foydalanildi.

Nazariy metodlar sifatida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. Ushbu metodlar orqali kompetensiya, kompetentlik va pedagogik diagnostika tushunchalarining mazmun-mohiyati o'rganildi.

Empirik tadqiqot metodlari sifatida:

1. Pedagogik kuzatish;
2. Test sinovlari;
3. Anketa-so'rovnomalar;
4. Suhbat;
5. O'z-o'zini baholash;
6. Ekspert baholash metodlaridan foydalanildi.

Diagnostik baholash quyidagi mezonlar asosida amalga oshirildi:

1. Kognitiv mezon – pedagogik va metodik bilimlar darajasi;
2. Faoliyatli mezon – amaliy ko'nikma va malakalarning shakllanganligi;
3. Kommunikativ mezon – muloqot va hamkorlik kompetensiyasi;
4. Refleksiv mezon – o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash qobiliyati.

Tadqiqot natijalarini qayta ishlashda matematik-statistik tahlil, foizli ko'rsatkichlar hamda qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Olingan ma'lumotlar asosida bo'lajak tarbiyachilarning kompetensiya darajalari yuqori, o'rta va quyi bosqichlarga ajratilib baholandi.

Tahlillar va natijalar. Tadqiqot jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasini aniqlash maqsadida diagnostik metodlar majmuasi qo'llanildi. Diagnostika ishlari pedagogik kuzatish, test topshiriqlari, anketa-so'rovnomalar, suhbat hamda ekspert baholash usullari asosida tashkil etildi. Baholash jarayonida ishtirokchilarning kognitiv, faoliyatli, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalari o'rganildi.

Tadqiqot natijalari bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalari bir xil darajada shakllanmaganligini ko'rsatdi. Xususan, kognitiv kompetensiya bo'yicha respondentlarning aksariyati nazariy bilimlarga ega ekanligi aniqlangan bo'lsa-da, mazkur bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmaganligi

kuzatildi. Bu holat kompetensiyaviy yondashuvning asosiy talablaridan biri bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning integratsiyalashuvi to'liq ta'minlanmaganligini ko'rsatadi. Ushbu natija I.A. Zimnyayaning kompetentlik nazariyasi bilan hamohang bo'lib, unda bilimlarning amaliy faoliyatga tatbiq etilishi kompetentlikning muhim ko'rsatkichi sifatida talqin etiladi.[8]

Diagnostik test natijalari bo'lajak tarbiyachilarning maktabgacha ta'lim metodikasi, bolalar psixologiyasi va pedagogik texnologiyalar bo'yicha bilimlari asosan o'rta darajada ekanligini ko'rsatdi. Talabalarning ma'lum qismi nazariy savollarga to'liq javob bera olgan bo'lsa-da, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va muammoli masalalarga yechim topishda qiyinchiliklarga duch kelganligi aniqlandi. Mazkur holat bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Faoliyatli kompetensiyani aniqlash maqsadida tashkil etilgan kuzatish va amaliy topshiriqlar natijalari talabalar orasida metodik faoliyatni rejalashtirish, mashg'ulot ishlanmalarini ishlab chiqish hamda ta'limiy faoliyatni tashkil etish ko'nikmalari turlicha rivojlanganligini ko'rsatdi. Ayrim talabalar innovatsion pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish imkoniyatiga ega bo'lsa, boshqalarida an'anaviy yondashuvlar ustunligi kuzatildi. Bu esa zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha amaliy tayyorgarlikni kuchaytirish zarurligini tasdiqlaydi.

Kommunikativ kompetensiyani baholash natijalari bo'lajak tarbiyachilarning aksariyati bolalar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot o'rnatish bo'yicha yetarli salohiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Biroq ayrim respondentlarda konfliktli vaziyatlarni boshqarish, jamoada hamkorlikni tashkil etish va pedagogik muloqot strategiyalaridan foydalanish ko'nikmalarining past darajada shakllanganligi aniqlandi. Ushbu natijalar V.A. Slasteninning pedagogik faoliyatda kommunikativ kompetensiyaning muhim ahamiyatga egaligi haqidagi ilmiy qarashlarini tasdiqlaydi.[9]

Refleksiv kompetensiyani diagnostika qilish natijasida bo'lajak tarbiyachilarning o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash qobiliyati o'rtacha darajada ekanligi aniqlandi. Respondentlarning aksariyati o'z kuchli va zaif tomonlarini aniqlay olgan bo'lsalar-da, kasbiy rivojlanishning individual strategiyalarini ishlab chiqishda yetarli faollik namoyon etmaganlar. Bu esa refleksiv faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan maxsus pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga kengroq joriy etishni talab etadi.

O'tkazilgan diagnostik tadqiqotlar natijalari bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini quyidagi darajalar bo'yicha tavsiflash imkonini berdi:

Yuqori daraja – nazariy bilimlarni amaliyotda mustaqil qo'llay olish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va samarali qarorlar qabul qilish qobiliyati bilan tavsiflanadi;

O'rta daraja – zarur bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishiga qaramasdan, ularni murakkab vaziyatlarda qo'llashda ayrim qiyinchiliklarning mavjudligi bilan xarakterlanadi;

Past daraja – kasbiy bilimlar va amaliy ko‘nikmalarning yetarlicha shakllanmaganligi hamda mustaqil pedagogik faoliyatni amalga oshirishdagi qiyinchiliklar bilan belgilanadi.

Tadqiqot natijalari diagnostik metodlarning bo‘lajak tarbiyachilar kompetensiyalarini aniqlashda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatdi. Diagnostika jarayonida olingan ma‘lumotlar talabalarning kasbiy tayyorgarligidagi mavjud muammolarni aniqlash, individual rivojlanish yo‘nalishlarini belgilash va ta‘lim mazmunini takomillashtirish uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, kompetensiyalarni muntazam monitoring qilish pedagogik ta‘lim sifatini oshirish va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Olingan natijalar A.V. Xutorskoy tomonidan ilgari surilgan kompetensiyaviy yondashuv tamoyillarini amaliy jihatdan tasdiqlaydi. Olimning fikricha, kompetensiyalarni shakllantirish va baholash uzviy pedagogik jarayon bo‘lib, ta‘limning yakuniy natijasini belgilovchi muhim omil hisoblanadi.[7] Tadqiqot davomida qo‘llanilgan diagnostik metodlar aynan shu jarayonning samaradorligini ta‘minlashga xizmat qilishi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini diagnostik metodlar asosida aniqlash zamonaviy pedagogik ta‘limning muhim tarkibiy qismi ekanligini tasdiqladi. Olingan ma‘lumotlar shuni ko‘rsatdiki, bo‘lajak tarbiyachilarda kasbiy kompetensiyalarning shakllanish darajasi bir xil emas va bu holat ularning nazariy tayyorgarligi, amaliy tajribasi hamda shaxsiy rivojlanish xususiyatlari bilan bog‘liqdir. Mazkur natijalar kompetensiyaviy yondashuvning asosiy tamoyillariga mos ravishda ta‘lim jarayonida bilimlarni o‘zlashtirish bilan bir qatorda ularni amaliy faoliyatda qo‘llash ko‘nikmalarini ham rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar A.V. Xutorskoy tomonidan ilgari surilgan kompetensiyaviy ta‘lim konsepsiyasi bilan hamohangdir. Olimning fikricha, kompetensiya shaxsning muayyan faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishga tayyorligini ifodalovchi integrallashgan sifat bo‘lib, uni faqat nazariy bilimlar asosida baholash yetarli emas.[7] Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotda qo‘llanilgan test, kuzatish, suhbat va anketa metodlari bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligini ko‘p qirrali baholash imkonini berdi.

Kognitiv kompetensiyalar bo‘yicha olingan natijalar talabalarning aksariyati pedagogik va metodik bilimlarga ega ekanligini ko‘rsatgan bo‘lsa-da, ayrim respondentlarda ushbu bilimlarni amaliy faoliyatga transfer qilish bilan bog‘liq qiyinchiliklar kuzatildi. Bu holat I.A. Zimnyayaning kompetentlikka oid ilmiy qarashlarini tasdiqlaydi. Tadqiqotchining ta‘kidlashicha, kompetentlik bilimlarni egallash bilan emas, balki ularni real faoliyatda samarali qo‘llash qobiliyati bilan namoyon bo‘ladi.[8] Demak, pedagoglarni tayyorlash jarayonida nazariy mashg‘ulotlar bilan amaliy faoliyat o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Faoliyatli kompetensiyalar tahlili bo‘lajak tarbiyachilarning amaliy tayyorgarligi darajasi nazariy bilimlarga nisbatan sustroq shakllanganligini ko‘rsatdi. Bu natija N.A.

Muslimovning pedagog kasbiy kompetentligini rivojlantirishga oid tadqiqotlari bilan uyg'unlashadi. Olim pedagogning kasbiy shakllanishida amaliy faoliyatning o'rni beqiyos ekanligini ta'kidlab, pedagogik amaliyotni kompetensiyalar rivojlanishining asosiy omili sifatida baholaydi.[4] Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida pedagogik amaliyotlar hajmini kengaytirish hamda talabalarni real ta'lim muhiti bilan ko'proq integratsiyalash maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqot natijalarida kommunikativ kompetensiyalar nisbatan yuqori ko'rsatkichlarni namoyon etganligi kuzatildi. Bu holat maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining ta'lim jarayonida guruhli ishlash, interfaol metodlar va kommunikativ texnologiyalar asosida tayyorlanayotganligi bilan izohlanadi. Biroq ayrim respondentlarda ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish va pedagogik nizolarni boshqarish bo'yicha ko'nikmalar yetarli darajada shakllanmaganligi aniqlandi. Mazkur natijalar pedagogik kommunikatsiyani rivojlantirishga qaratilgan maxsus trening va seminarlarni tashkil etish zarurligini ko'rsatadi.

Refleksiv kompetensiyalar bo'yicha olingan natijalar ham alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi. Tadqiqot ishtirokchilarining ma'lum qismi o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish va baholash ko'nikmalariga ega bo'lsa-da, ayrim talabalarda refleksiya darajasi yetarlicha rivojlanmaganligi kuzatildi. V.A. Slastenin refleksiyani pedagogning kasbiy o'sishi va o'zini rivojlantirishining asosiy omillaridan biri sifatida baholaydi.[9] Shundan kelib chiqib, bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayoniga refleksiv topshiriqlar, portfoliolar va o'z-o'zini baholash texnologiyalarini keng joriy etish zarur hisoblanadi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati shundaki, ular bo'lajak tarbiyachilarning kompetensiyalarini aniqlashda kompleks diagnostik metodlardan foydalanishning samaradorligini tasdiqlaydi. Birgina test yoki nazorat ishlari orqali pedagogning kasbiy tayyorgarligini to'liq baholab bo'lmasligi, aksincha, turli metodlarning uyg'un qo'llanilishi obyektiv natijalarga erishish imkonini berishi aniqlandi. Bu holat D. McClelland va R. Boyatzis tomonidan ishlab chiqilgan kompetensiyalarni baholash nazariyalari bilan ham mos keladi.[10.11]

Shuningdek, tadqiqot natijalari O'zbekiston Respublikasida pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar bilan ham uzviy bog'liqdir. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimi uchun raqobatbardosh, innovatsion fikrlaydigan va yuqori kasbiy kompetensiyalarga ega mutaxassislarini tayyorlash muhim vazifa hisoblanadi. Shu bois diagnostik monitoring tizimini oliy ta'lim muassasalarining ta'lim jarayoniga izchil joriy etish bo'lajak tarbiyachilar tayyorgarligi sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish jarayonida diagnostik metodlardan foydalanish nafaqat mavjud holatni aniqlash, balki ta'lim jarayonini takomillashtirish, individual rivojlanish

yoʻnalishlarini belgilash hamda kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishning muhim pedagogik vositasi ekanligini koʻrsatdi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari boʻlajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini diagnostik metodlar asosida aniqlash zamonaviy pedagogik taʼlim tizimining muhim tarkibiy qismi ekanligini koʻrsatdi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan diagnostik baholash jarayoni talabalarning nafaqat nazariy bilimlari, balki amaliy koʻnikmalari, kommunikativ qobiliyatlari va refleksiv faoliyatini ham kompleks tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqot davomida qoʻllanilgan test, anketa-soʻrovnoma, kuzatish, suhbat va ekspert baholash metodlari boʻlajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasini obyektiv aniqlashda samarali vosita ekanligi isbotlandi. Olingan natijalar respondentlarning aksariyatida kompetensiyalar oʻrta darajada shakllanganligini, ayrim yoʻnalishlarda esa qoʻshimcha metodik va amaliy tayyorgarlikni kuchaytirish zarurligini koʻrsatdi.

Tahlillar natijasida boʻlajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda amaliy mashgʻulotlar, pedagogik amaliyot, refleksiv faoliyat hamda innovatsion taʼlim texnologiyalaridan foydalanish muhim omil ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash, pedagogik vaziyatlarni hal etishga yoʻnaltirilgan topshiriqlar ulushini oshirish va muntazam diagnostik monitoringni yoʻlga qoʻyish kasbiy tayyorgarlik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari pedagogik diagnostika boʻlajak tarbiyachilarni tayyorlash sifatini baholash, ularning individual rivojlanish ehtiyojlarini aniqlash va taʼlim jarayonini takomillashtirishning muhim mexanizmlaridan biri ekanligini tasdiqladi. Diagnostik metodlardan tizimli foydalanish talabalarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, ularga individual yondashuv asosida metodik yordam koʻrsatish hamda kasbiy kompetensiyalarni maqsadli rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Boʻlajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini aniqlashda kompleks diagnostik metodlardan foydalanish yuqori samaradorlikka ega.
2. Kompetensiyalarni baholashda kognitiv, faoliyatli, kommunikativ va refleksiv mezonlarning oʻzaro uygʻunligi obyektiv natijalarga erishish imkonini beradi.
3. Pedagogik diagnostika boʻlajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarlik darajasini monitoring qilish va prognozlashning muhim vositasi hisoblanadi.
4. Oliy taʼlim muassasalarida diagnostik monitoring tizimini takomillashtirish pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirishga xizmat qiladi.
5. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan taʼlim jarayoni maktabgacha taʼlim tizimi uchun raqobatbardosh, kreativ va yuqori malakali tarbiyachilarni tayyorlashning muhim omili hisoblanadi.

Shunday qilib, diagnostik metodlar orqali boʻlajak tarbiyachilarning mavjud kompetensiya darajasini aniqlash pedagogik taʼlim sifatini oshirish, kasbiy tayyorgarlik

samaradorligini ta'minlash hamda zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimi talablariga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. O'qituvchi va murabbiylar kuni munosabati bilan soha vakillari bilan uchrashuvdagi nutqi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni. “2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ–4312-son Qarori. “O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”.
4. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari. – Toshkent: Fan, 2007.
5. Quronov M.Q. Barkamol avlod tarbiyasi va ta'lim samaradorligi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2010.
6. Jo'rayev R.H. Ta'lim menejmenti. – Toshkent: Fan, 2012.
7. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования. // Народное образование. – 2003. – №2.
8. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.
9. Слостенин В.А. Педагогика. – Москва: Академия, 2008.
10. McClelland D.C. Testing for Competence Rather Than for Intelligence. // American Psychologist. – 1973. – Vol. 28. – No. 1.
11. Boyatzis R.E. The Competent Manager: A Model for Effective Performance. – New York: John Wiley & Sons, 1982.
12. Perrenoud P. Construire des compétences dès l'école. – Paris: ESF Éditeur, 1997.

Ajiniyaz atindagi
NOKIS MAMLEKETLIK
PEDAGOGIKALIQ INSTITUTI
N M P I
1934